sigmaplan

Jaarlijks magazine
Juli 2022

Sigmagazine: Ruimte voor rivier en natuur

6
De Scheldekaaien in Antwerpen, een kruispunt van innovatie en creativiteit

16
Blue Deal: natte natuur als bondgenoot

20
Een boost voor biodiversiteit

sigmaplan.be

4
Wat is het Sigmaplan?

6
De Scheldekaaien in Antwerpen, een kruispunt van innovatie en creativiteit

12
Fort Sint-Filips is klaar om Antwerpen te beschermen

13
LIFE Sparc steunt Vlaamse klimaatbuffers

16
Blue Deal: natte natuur als bondgenoot

20
Een boost voor de biodiversiteit

30
Hedwige-Prosperproject: deel van Grenspark Groot Saefthinge

32
Unieke riviernatuur creëert unieke belevingen

36
Een zomer van overstromingen: het Sigmaplan bewijst zijn nut

40
Verder werken aan het Sigmaplan

Colofon

Verantwoordelijke uitgever:
De Vlaamse Waterweg nv, Afdeling Regio Centraal, ir. Wim Dauwe, Lange Kievitstraat 111-113 bus 44, 2018 Antwerpen
Redactie en realisatie: RCA
Druk: Drukkerij Bosmans nv

Copyright beelden:
Ann Sels, Agentschap voor Natuur en Bos, Artes Roegiers - Victor Buyck, Benny Vanderhoydonck, Bureau Bas Smets, David Samyn, De Vlaamse Waterweg nv, Ecovery, Hugo Willocx, Martin Steenhaut, Port of Antwerp, Robert Absillis, Sammy De Rycke, Sandra Van Watermeulen, Stefanie Faveere, Sven Dullaert, Victoriano Moreno, Vilda, Wesley Poelman, Wouter Cardoen, Yves Adams

Coverbeeld: Schelde door Stefanie Faveere

Het Sigmaplan, onmiskenbaar noodzakelijk.

2020 was een jaar getekend door opeenvolgende periodes van droogte, 2021 leek meer van hetzelfde te worden. Tot de zomer. Toen werden we niet geteisterd door droogte, maar een heuse waterbom viel over ons land. Opnieuw extreme weers-omstandigheden, als gevolg van de klimaatverandering.

De overstromingen van vorige zomer in de Demervallei, waar de reeds uitgevoerde Sigmawerken hun nut mochten bewijzen, tonen het belang van het Sigmaplan. We moeten Vlaanderen beter beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering en wel nu. Daarom werd een multidisciplinair experten-panel o.l.v. Henk Ovink aange-steld. Met hun beleidsaanbevelingen gaan wij aan de slag. Tevens gaat de Vlaamse Regering met de Blue Deal ook de strijd aan tegen waterschaarste en droogte. Het herstel van natte natuurgebieden is een essentieel onderdeel van dit plan. Door het creëren van dit soort natuur draagt het Sigmaplan niet alleen bij aan het voorkomen van overstromingen maar ook aan het bestrijden van droogte.

Om Vlaanderen ook in de toekomst te beschermen, moeten we blijven investeren in het Sigmaplan. En dat doen we ook. Het afgelopen jaar verhoogden we dijken en waterkeringen langs de Schelde en haar zijrivieren en werkten we tal van overstromingsgebieden af.

Het Sigmaplan zorgt niet alleen voor meer veiligheid, het wil ook de unieke rivier-natuur beschermen en uitbreiden. In het kader van die ambitie werd het in 2021 een trots lid van het European Rewilding Network. Dat brengt Europese initiatieven en organisaties samen die werken aan meer ruimte voor wilde natuur. En dat is precies wat we met het Sigmaplan doen. Door de Schelde en haar zijrivieren meer ruimte te geven, herstellen we hun ecosysteem. Zo geven we de natuur een stevige boost. Topnatuur laat ook topbeleving toe. Die beleving vormt een van de speerpunten van het Sigmaplan. We investeren in de nodige infrastructuur om voluit te kunnen genieten van de riviernatuur: picknickbanken, vogelkijkwanden, knuppelpaden …

Vandaag valt het belang van veilige natuur niet te onderschatten. Als die ook nog eens rust en ontspanning biedt, is dat dubbele winst. En laat dat nu net de onder-scheidende kracht van dit Sigmaplan zijn. We werken aan een veilige en waardevolle omgeving, door in te zetten op doordachte ingrepen, de heropleving van lokale fauna en flora en de beleving van die natuur. En dat alles op een duurzame manier.

In dit magazine blikken we terug op de realisaties van het afgelopen jaar. Maar we kijken ook vooruit naar het werk dat ons nog wacht om van dit ambitieuze klimaat-project een succes te maken.

Veel leesplezier!

Lydia Peeters
Vlaams minister van Mobiliteit en Openbare Werken

Zuhal Demir
Vlaams minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme

Het doel van het Sigmaplan is om Vlaanderen bij stormtij te beschermen tegen overstromingen van de Schelde en haar zijrivieren. Dat doen we door hogere dijken en natuurlijke overstromingsgebieden aan te leggen. Maar tegelijk doet het Sigmaplan veel meer dan dat. Het zorgt ook voor de bescherming en de uitbreiding van de nuttige riviernatuur in de Scheldevallei en ver daarbuiten.

Wat is het Sigmaplan?

Het is belangrijk dat we nu investeren in de doordachte ingrepen van het Sigmaplan, omdat er hevige regenval in de toekomst alleen maar meer zal voorkomen.

Lippenbroek

Dat het Sigmaplan noodzakelijk is, werd deze zomer nog maar eens duidelijk. Tijdens de overstromingen in juli traden verschillende overstromingsgebieden in werking en hielden dijken het water tegen in de Demervallei. Zo werden ergere rampen vermeden. Omdat dit soort hevige regenval in de toekomst alleen maar meer zal voorkomen, is het belangrijk dat we nu investeren in de doordachte ingrepen van het Sigmaplan.

Over welke ingrepen gaat het?

Langs de Schelde en haar zijrivieren brengen we **dijken** op veilige hoogte. Die hoogte en breedte berekenen we via computermodellen die de druk van het water op de dijken nabootsen. In totaal omvat het Sigmaplan zo'n 645 kilometer dijkwerken. We leggen ook **gecontroleerde overstromingsgebieden** aan. Die zijn omgeven door ringdijken. Bij een grote vloedgolf stroomt het water over de verlaagde rivierdijk in het gecontroleerd overstromingsgebied. Het water kan pas terug naar de rivier als het waterpeil daar voldoende gedaald is. Dat gebeurt via een uitwateringssluis. Bij een **ontpoldering** geven we de polder letterlijk terug aan de rivier. Landinwaarts trekken we een nieuwe rivierdijk op, daarna maken we bressen. Zo komt het gebied opnieuw onder invloed van het getij te staan en krijgt getijdennatuur alle kansen om zich te ontwikkelen. In de Demervallei **sluiten we een 30-tal meanders opnieuw aan op de Demer**. Deze rivierbochten zorgen voor dynamiek en leven in het water en kunnen bij zware regenval water bergen. Doordat de meanders minder diep zijn dan de huidige Demer, helpen ze ook om het water op te stuwen, wat verdroging in de zomer tegengaat.

Tot slot richten we **wetlands** in. Dat zijn natte natuurgebieden die niet onder invloed van het getij staan. Ze zijn ontzettend gevarieerd: van natte graslanden en open water over rietland tot moerasbossen. Bij hevige regenval zuigen ze het water op, om het in periodes van droogte met mondjesmaat opnieuw los te laten.

Wat voor natuur creëren we?

Getijdennatuur ontstaat onder invloed van eb en vloed. Slikken zijn de lagergelegen delen, die bij elke vloed overspoeld worden. Het krioelt er van minidiertjes, zoals wormen, krabben en kreeftjes, die de ideale maaltijd vormen voor allerlei watervogels en vissen. Voor ganzen, eenden en steltlopers zijn de slikken ook een perfecte plaats om te rusten en voedsel te zoeken.

Bij elk getij laat het terugtrekkend water een laagje slib achter in de slikken, dat op bepaalde plaatsen ophoopt. Steken die opgeslibde delen boven de gemiddelde waterlijn uit, dan spreken we van schorren. In het zoute deel van de Schelde groeien er op de schorren planten zoals lamsoor en zeekraal, terwijl stroomopwaarts rietpartijen en zeldzame wilgenvloedbossen domineren.

Rivierpark Scheldevallei

De Scheldekaaien in Antwerpen, een kruispunt van innovatie en creativiteit

Over een lengte van meer dan 7 kilometer geven we, samen met het Antwerpse stadsbestuur, de Scheldekaaien een grondige facelift. Dat is nodig, want de kaaimuur is in slechte staat en de kaaien lopen onder bij hevige stormvloeden. We verdeelden de kaaimuur in 7 zones: in elke zone gebruiken we een specifieke stabilisatietechniek, op maat van de toestand van de kaaimuur en in functie van het toekomstige gebruik.

Scheldekaaien - Sint-Andries en Zuid

Scheldekaaien - Loodswezen

Werken op de rechteroever

Terwijl wij ons focussen op waterveiligheid, stelt de stad alles in het werk om van de kaaien een gezellige plek aan het water te maken.

– Koen SEGHER
Projectingenieur
De Vlaamse Waterweg nv

In 2021 werden 3 werven afgewerkt waarbij de kaaimuur werd gestabiliseerd. Dit ter hoogte van de Orteliuskaai (zone Loodswezen), Jordaenskaai (zone Centrum) en Sint-Michielskaai (zone Sint-Andries en Het Zuid)

Zone Centrum

Zone Centrum ligt tussen de paviljoenen van het Noorder- en het Zuiderterras. Ter hoogte van de Jordaenskaai en de Ernest van Dijckkaai is de stabilisatie van de kaaimuur klaar. Nu werken we aan het ontwerp van de waterkering: deels vast, deels mobiel (dichter bij de Schelde) en geïntegreerd in een hertekend openbaar domein. Zo kunnen er op de grote kaaivlakte activiteiten georganiseerd worden. De obstakels die de stad en de rivier van elkaar scheidden, werken we zoveel mogelijk weg. Tot slot voltooiden we hier de nieuwe Antwerpse cruiseterminal. Voor de zone van Het Steen tot het Zuiderterras zijn de ontwerpen voor de kaaimuurstabilisatie bijna klaar. De historische muur blijft hier maximaal behouden. Na de stabilisatie volgen de restauratie van de hangars, de realisatie van de waterkering en de herinrichting van het openbaar domein.

Zone Loodswezen

Naast de centrale kaaizone liggen de Orteliuskaai en de Tavernierkaai. In deze zone ligt het imposante gebouw van het Loodswezen en vroeger was hier een getijdesluis die de toegang vormde tot het Bonapartedok. We stabiliseerden de kaaimuur en onderzoeken of we mobiele waterkeringen kunnen inzetten op strategisch gekozen punten ter hoogte van de Orteliuskaai. Die zijn in normale omstandigheden vrijwel onzichtbaar en worden alleen opgesteld in geval van nood. Zo wordt de verbinding tussen de Stad en de Stroom opnieuw gerealiseerd.

Zone Sint-Andries en Het Zuid

In 2014 startte het Scheldekaaienproject ter hoogte van de wijken Sint-Andries en Het Zuid. Intussen werd 1 kilometer kaaimuur gestabiliseerd. Er kwam ook een hogere waterkering, die versmolten is met het weidse kaailandschap. In 2022 leggen we de andere delen van deze zone opnieuw aan: stabilisatiewerken aan de kaaimuur worden verder afgewerkt en de waterkering krijgt vorm. Hierbij trekken we het park en de open ruimte langs het water verder door.

Scheldekaaien - Sint-Andries en Zuid

Loodswezen

Antwerpse cruiseterminal

Werken op Linkeroever Antwerpen

Drie aspecten staan centraal: de dijkwerken langs de Schelde, de vernieuwing van Sint-Anneke en de toekomst van heel de Antwerpse Linkeroever als woongebied

– Roeland NOTELE
Projectingenieur, De Vlaamse Waterweg nv

Bij stormtij moeten de dijken langs de Schelde grote hoeveelheden water tegenhouden, die met een enorme kracht de rivier binnenkomen. Studies wezen uit dat de dijken vandaag niet hoog genoeg zijn om zulke stormen het hoofd te bieden. Om Linkeroever te beschermen tegen deze overstromingen, verhogen we de dijken daarom met ongeveer 1 meter. Zo realiseerden we dit jaar een tuimeldijk aan het Galgenweel. Die neemt minder plaats in en heeft steilere taluds. Aan de Palingbeek werkten we dan weer een gravitaire uitwatering af.

Voor Stad Antwerpen vormen deze werken het perfecte moment om de publieke ruimte opnieuw in te richten. Met een groene wandelpromenade van 6 kilometer wil de stad van Linkeroever een plek voor recreatie en plezier maken. En dat in een natuurlijke omgeving. Op de verhoogde dijk, met verschillende uitkijkpunten en steigers, zal je onafgebroken langs de Schelde kunnen wandelen. Zo geniet je van de unieke natuur en uitzichten.

In de herfst van 2021 rondden we de analyse- en visiefase af. Het Masterplan Scheldeboorden Linkeroever zou klaar moeten zijn in de zomer van 2022. Als dat goedgekeurd is, kan het ontwerpproces van de noordelijke en zuidelijke zone starten. Normaal gezien zijn de eerste ingrepen eind 2023 zichtbaar.

Linkeroever Antwerpen

Waterkeringsmuur in Antwerpse haven krijgt make-over met graffiti

In 2019 werkten we de lange waterkeringsmuur in het Antwerpse havengebied af. We creëerden daarbij ook voldoende capaciteit om transportleidingen te voorzien onder de grond langs de Scheldelaan. Zo dragen we bij aan de duurzame ontwikkeling van de haven en minder wegtransport.

In 2019 toverden een tachtigtal graffitikunstenaars de straatkant van de muur al om in een reusachtig kunstwerk. In 2021 was de waterkant aan de beurt. Maar liefst 500 creatievelingen mochten de muur onder handen nemen. Het resultaat? Een kleurrijke verwelkoming voor al wie er op de Schelde aan voorbijvaart.

Graffiti waterkering

De herinrichting van de site rond Fort Sint-Filips op de rechteroever van de Schelde is na 2 jaar voltooid. Na het aanpakken van de vervuiling op de site, legden we een leidingenstrook aan. We realiseerden ook een dijk, een nieuwe, hogere waterkering en een dam, stroomafwaarts van het fort, die de ontwikkeling van getijdennatuur stimuleert.

Fort Sint-Filips is klaar om Antwerpen te beschermen

De nieuwe dijk en waterkering vormen een toekomstbestendige dam tegen hoge waterpeilen en mogelijke overstromingen van de Schelde. Met de nieuwe dam herstellen we bovendien de riviernatuur.

Michaël
DE BEUKELAER-DOSSCHE
Projectingenieur
De Vlaamse Waterweg nv

Fort Sint-Filips

Bescherming tegen overstromingen

Om Antwerpen en het havengebied rond het fort te beschermen tegen overstromingen, legden we rond de site een dijk en een waterkeringsmuur aan. Maar daarvoor moesten we eerst de zware historische vervuiling, ontstaan door het jarenlang dumpen van olieafval, veilig insluiten in een ondergrondse, waterdichte muur van bentoniet-cement. We saneerden ook de nabijgelegen vijver en het omliggende terrein.

Nieuw natuurgebied van 20 hectare

In de Schelde zelf, net voorbij het fort, legden we een lage stenen dam aan. Die getijdendam staat loodrecht op de stroomrichting en remt zo plaatselijk de stroming van het water af. Slikken en schorren krijgen zo meer kans om zich te ontwikkelen. Hierdoor kan 20 hectare aan waardevolle getijdennatuur ontstaan.

Voor de aanleg van de dam gebruikten we baggerspecie die eerder al op de site gestort was. Het project ontving hiervoor Europese steun via het Smartsediment-initiatief. Dat ondersteunt estuaria aan de Noordzee om duurzaam te werken bij grootschalige onderhoudswerken.

Door de Schelde meer ruimte te geven, zorgen we voor meer bescherming tegen overstromingen en meer getijdennatuur. Op die manier creëren we zogenaamde klimaatbuffers.

LIFE Sparc steunt Vlaamse klimaatbuffers

Wal-Zwijn

Wal-Zwijn op kruissnelheid

De werken in Wal-Zwijn zijn het afgelopen jaar goed opgeschoten. Zo werkten we de ringdijk in Grote Wal, Kleine Wal en Zwijn af en gaven we Groot Schoor terug aan de Schelde.

Ontpoldering Groot Schoor

Op 6 juli werd de rivierdijk van Groot Schoor in Hamme doorgestoken met een kraan. Bij het eerstvolgende hoogtij liep het water van de Schelde in het gebied. In de dagen daarna groeven we de oude Scheldedijk van zo'n 2,5 meter breed verder weg.

Met deze ontpoldering geven we 25 hectare terug aan de Schelde, waardoor de rivier weer meer ruimte heeft om te stromen. Door de wisselwerking van eb en vloed zal het Scheldewater Groot Schoor 2 keer per dag in- en uitstromen. Daardoor ontwikkelt er zich terug waardevolle zoetwatergetijdennatuur.

Nieuwe ringdijk is afgewerkt

De andere 3 deelgebieden van Wal-Zwijn vormen we om tot een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij. Samen zullen ze overtollig rivierwater opvangen bij stormtij.

Om het achterliggende land droog te houden, bouwden we een ringdijk aan de westelijke kant van Wal-Zwijn. Deze stevige ringdijk van zo'n 6 meter hoog en 3 kilometer lang stopt het water dat het overstromingsgebied inloopt.

Voor de aanleg van de dijk gebruikten we zand uit de Durme, dat we hadden opgediept bij eerdere baggerwerken. Dat vulden we verder aan met zand dat we lokaal afgegraven hadden of over het water aangevoerd hadden. Zo bouwden we de dijk op een milieuvriendelijke en duurzame manier, met minimale hinder voor het dorp.

Ringdijken Klein en Groot Broek zijn rond

In Klein en Groot Broek in de Durmevallei zijn de ringdijken rond beide gebieden klaar. Daarnaast hebben we het oude huisvuilstort gesaneerd. Binnenkort bouwen we ook 2 pompstations en in 2023 maken we bressen in de oude dijken.

Ontpoldering

We ontpolderen Klein en Groot Broek. Dat betekent dat de Durme de gebieden opnieuw vrij in en uit kan stromen. Door de invloed van de getijden ontstaat er prachtige zoetwatergetijdennatuur, namelijk slikken en schorren waarop riet en wilgenvloedbossen groeien. Een waardevol leefgebied voor heel wat diersoorten. Slikken en schorren vangen ook de kracht van het water op en helpen zo om de omgeving te beschermen tegen wateroverlast.

Sanering voormalig huisvuilstort

In het noorden van Klein Broek ligt het voormalige huisvuilstort van Elversele. Een klein deel van het aanwezige afval kon mogelijk het grondwater of de bodem verontreinigen. Dat afval hebben we laten uitgraven en wegvoeren. Het afval dat er nu nog ligt, vormt geen risico op verontreiniging. Met de goedkeuring van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij hebben we het grondig afgedekt. Zo kan er zeker geen verontreiniging in het water terechtkomen als het gebied weer onder invloed van het getij komt te staan.

Beschermd door ringdijken

Rond Klein en Groot Broek hebben we nieuwe dijken gebouwd. Die zijn sterk genoeg om het water van de Durme in alle omstandigheden tegen te houden. Boven op de ringdijken komt een halfverhard jaagpad. Daarnaast is er een geasfalteerde dienstweg voorzien aan de landinwaartse kant van de ringdijken. Daar hebben we ook ringgrachten aangelegd om regenwater uit de omgeving te verzamelen. Binnenkort bouwen we nog 2 pompstations die bij hevige regenval het overtollige water naar de gebieden zullen overhevelen en zo naar de Durme afwateren.

Durmevallei - Groot Broek

De Bunt -In- en uitwateringssluis

Nieuwe sluizen in De Bunt zo goed als klaar

Dankzij de bouw van deze sluizen kan zich getijdennatuur (slikken en schorren) ontwikkelen en zo wordt het gebied een echte klimaatbuffer.

Hans QUAEYHAEGENS
Projectingenieur
De Vlaamse Waterweg nv

Aan natuurgebied De Bunt in Hamme is de bouw van 2 sluizen afgerond: een uitwateringssluis in de Scheldedijk en een in- en uitwateringssluis in de Durmedijk. Langs de in- en uitwateringssluis zal tweemaal per dag op het ritme van het getij rivierwater in en uit het gebied stromen. Daardoor ontwikkelen zich slikken en schorren met riet en wilgenvloedbos. Het gebied wordt zo een echte klimaatbuffer.

Hoe werkt het?

We maken van De Bunt een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij. Bij stormtij zal het gebied rivierwater opvangen, om zo de Schelde- en Durmevallei beter te beschermen tegen wateroverlast. Een ringdijk schermt het achterland af en een lagere overloopdijk, waar water over zal stromen bij stormtij, scheidt het overstromingsgebied van de Schelde.

Het getij wordt hier gedempt binnengelaten via sluizen. Een in- en uitwateringssluis regelt de aanvoer van het inkomende water, een uitwateringssluis regelt de afvoer van het uitgaande water. De inwateringssluis is zo afgesteld dat ze bij een normale vloed een beperkte hoeveelheid water binnenlaat. Net genoeg om de groei van slikken en schorren op gang te brengen. Bij laagtij vloeit het water weer langzaam terug naar de Schelde en de Durme.

Genieten van de natuur

Door het getij weer in het gebied te laten, wordt de natuur in De Bunt nog mooier. Omdat het overstromingsgebied maar enkele keren per jaar in werking treedt, kan je de rest van het jaar de zeldzame slikken en schorren bewonderen. Dat doe je vanop de ringdijk en de dijken langs de Schelde en de Durme. Zodra de werken zijn afgerond, zijn die toegankelijk voor wandelaars en fietsers.

De droogteproblematiek van de afgelopen jaren heeft een nefaste impact op fauna en flora. Daarom wil de Vlaamse Regering met de Blue Deal de strijd aangaan tegen waterschaarste en wateroverlast. Het herstel van natte natuurgebieden, zoals wetlands, is een essentieel onderdeel van dit plan. De creatie van natte natuur helpt om ons te wapenen tegen droogte en tegelijk meer natuurlijke buffers te hebben tegen hevige regenval. Daarom maken we met het Sigmaplan werk van dit soort natuur in tal van gebieden.

Blue Deal: natte natuur als bondgenoot

World Wetlands Day in de Kalkense Meersen

De afgelopen jaren voerden we al heel wat belangrijke maatregelen uit om de Kalkense Meersen om te vormen tot een volwaardig wetland. Naar aanleiding van World Wetlands Day zakte Vlaams minister van Natuur Zuhal Demir op 31 januari 2021 af naar de Kalkense Meersen om de nieuwe regeling aan het pompgemaal tussen de Kalkenvaart en de Schelde plechtig in gang te zetten.

Aanpassing pompgemaal

Met een druk op de knop paste de minister de instellingen van het pompgemaal in Schellebelle (Wichelen) aan. Daardoor zal er vanaf nu pas gepompt worden als het water er 3,0 meter hoog staat. Concreet voeren we nu een globale vernatting door in de Kalkense Meersen en zetten we de automatisering van het pompgemaal verder. Zo kan er in de toekomst heel wat meer water in de meersen blijven staan.

Het natuurgebied zal dus langer water kunnen vasthouden, waardoor het meer tijd krijgt om te infiltreren in de grond. En daar heeft het grondwaterpeil baat bij. De Kalkense Meersen worden zo nog meer 1 brok natte natuur van 600 hectare. Het is de eerste stap om het gebied weer in zijn oude glorie te herstellen en als klimaatbuffer te laten werken.

Aantrekkelijk voor dieren

Met het herstel van het wetland in de Kalkense Meersen bouwen we het traditionele systeem van winteroverstromingen en het behoud van vochtige graslanden in het voorjaar geleidelijk weer op. Dat moet ervoor zorgen dat in het voorjaar weidevogels, zoals de grutto, het hier weer naar hun zin krijgen. Evenals de bever en de otter, die intussen ook opduiken in het gebied. Het is ook een cruciale stap voor het herstel van de vismigratie tussen de Schelde en dit wetland.

Gefinancierd door de Europese Unie
NextGenerationEU

Kalkense Meersen

Kamsalamander

Pikhaken: thuis voor zeldzame diersoorten

In Pikhaken langs de Dijle, recht tegenover de dorpskern van Rijmenam, is een waardevol wetland in de maak. Hier herstellen we het leefgebied van de zeldzame kamsalamander en de kwartelkoning. Om de biodiversiteit te versterken, voeren we grondwerken uit. De afgegraven grond hergebruiken we later bij de dijkwerken aan het gecontroleerd overstromingsgebied Rijmenam.

Arme grond voor een rijk grasland
In Pikhaken zitten er te veel voedingsstoffen in de bodem, waardoor bepaalde planten andere soorten verdringen. Om de biodiversiteit weer te versterken, voeren we hier grondwerken uit. Tijdens deze werken graven we de bovenste, voedselrijke laag grond af en voeren we die weg. Graslanden krijgen ook een regelmatige maaibeurt en maaisel wordt verwijderd. Op die manier blijft de bodem schraal.

Het afgelopen jaar hebben we zo maar liefst 10 hectare akkers afgegraven tot ecologisch grasland. Daardoor kunnen soorten zoals de grote pimpernel opnieuw floreren. We geven de oude Dijlemeander die hier door het landschap kronkelt ook een opknapbeurt. Zo ontstaan er ondiepe poelen, ideaal voor de kamsalamander.

Aanleg tijdelijke brug
Omdat we de afgegraven grond – in totaal 40.000 kubieke meter – gebruiken om een nieuwe dijk te bouwen aan de overkant van het water, legden we speciaal voor het grondverzet een tijdelijke baileybrug aan. Zo vermijden we transport met duizenden vrachtwagens over de openbare weg, een aanzienlijk brandstofverbruik en een stevige CO_2-uitstoot.

In 2023 bouwen we ook nog 2 fietsersbruggen over de Dijle. Eentje midden tussen de Muizenbrug en de brug van Rijmenam en eentje tussen de brug van Rijmenam en de Hansbrug in Haacht.

→

De plaatsing van de tijdelijke baileybrug was niet alleen een praktische maar ook een duurzame oplossing.

Sander BELMANS
Projectingenieur
De Vlaamse Waterweg nv

Een veiligere en natuurlijkere Dijlemonding

In het rivierenland rond Mechelen en Willebroek staan 5 gecontroleerde overstromingsgebieden (Zennegat, Grote Vijver Noord en Zuid, Tien Vierendelen en Bovenzanden) garant voor de veiligheid. Maar ook voor waardevolle natuur. Geulen, slikken en schorren vormen hier een ideaal leefgebied voor zeldzame planten en dieren.

Grote Vijver

In 2021 werkten we Grote Vijver Noord en Zuid bijna volledig af. Van het noordelijke deel maken we een gecontroleerd overstromingsgebied met gereduceerd getij. Daardoor ontstaan slikken en schorren, waarop riet en ruigte zal groeien. Het zuidelijke deel, waar de vijver ligt, schiet alleen bij extreem hoogwater in actie.

Tien Vierendelen

Tien Vierendelen ligt in de Willebroekse deelgemeente Heindonk, een landelijk dorpje met groen en veeteelt, maar ook met veel water. Tien Vierendelen zal daarom bij extreem stormtij, ongeveer eens in de 20 jaar, gecontroleerd overstromen. Dat betekent dat landbouwers de gronden kunnen blijven gebruiken. Het afgelopen jaar voerden we hier de eerste fase van de aanleg uit en bouwden we 2 uitwateringssluizen.

Dijlemonding - Zennegat

Dijlemonding - Grote Vijver

Een boost voor de biodiversiteit

Onze Sigmaprojecten dragen niet alleen bij aan de waterveiligheid, ze hebben ook een duidelijke invloed op het landschap en de biodiversiteit. En dat is niet onopgemerkt gebleven. Zo zetten National Geographic en Natuurpunt samen de mooiste Vlaamse natuurgebieden op een rijtje. De Kalkense Meersen worden daarbij getipt als fotogeniekste gebied van Vlaanderen.

Kalkense Meersen

Scheldevallei gaat voor erkenning als Nationaal Park

Water, natte natuur, prachtige kastelen, open ruimte ... Het is allemaal typisch voor het Rivierpark Scheldevallei tussen Gent en Antwerpen. Het is dus geen verrassing dat de partners van Schelde Sterk Merk nog een stapje verder willen gaan: zij willen van het Rivierpark een Nationaal Park maken. Een onlinebevraging toonde aan dat ook de inwoners van de Scheldevallei achter die ambitie staan.

Toeristische trekpleister

Door in de Scheldevallei natuur, recreatie, landbouw en erfgoed te ontwikkelen, willen de 30 partners van Schelde Sterk Merk het toeristische aanbod op de kaart zetten. Daarnaast willen ze van de vallei een plek maken waar het aangenaam en kwaliteitsvol wonen is. De eerste stap in dat proces was de creatie van het Rivierpark Scheldevallei, die startte in 2018. Het park werd officieel voorgesteld aan het publiek in 2020. De volgende stap was nu de kandidatuur voor een Nationaal Park.

Enthousiasme bij inwoners

De organisatie wilde weten of de inwoners van de Scheldevallei achter deze beslissing zouden staan. Daarom voerden ze eind 2020 een grootschalige onlinebevraging uit over toerisme in eigen streek. Bijna 2.100 inwoners uit 7 verschillende Scheldegemeenten vulden de enquête in. Maar liefst 68% van de bevraagden uit de Scheldevallei is te vinden voor het idee van een Nationaal Park. Schelde Sterk Merk kan nu dus volop inzetten op de kandidatuur van Rivierpark Scheldevallei om een Nationaal Park te worden. De conceptnota hiervoor werd op 15 september 2021 ingediend en in januari 2022 werd bekendgemaakt dat de shortlist werd gehaald. Van de 10 kandidaten die een dossier indienden om erkend te worden als Nationaal Park in Vlaanderen, stoten er 6 door naar de volgende ronde. Rivierpark Scheldevallei is 1 van hen. Meteen ook de enige overgebleven kandidaat met riviernatuur als natuurlijke troef. Midden 2023 zal de Vlaamse Regering maximaal 4 Nationale Parken met internationale uitstraling erkennen.

Sigmaplan helpt mee

Rivierpark Scheldevallei strekt zich uit over de Polders van Kruibeke, de Durmevallei, de Kalkense Meersen en Donkmeer, Klein-Brabant, Dendermonde en omstreken en de Rupelstreek. Met het Sigmaplan zijn we ook actief in deze regio. Zo creëerden we al zeldzame natuur in de Polders van Kruibeke, de Durmevallei en de Kalkense Meersen.

Kasteel van Bornem

Polder van Lier

Gespot: 340 zwarte elzen in de Polder van Lier

Dit project geeft een boost aan de biodiversiteit en de zwarte els past er perfect in.

Koen DEHEEGHER
Projectleider
Agentschap voor Natuur en Bos

In de Polder van Lier werden 340 bomen aangeplant. Normaal zouden we die klus overlaten aan schoolkinderen uit de regio, maar door de coronacrisis ging de aannemer zelf aan de slag

Buffer voor Netewater

De Polder van Lier doet al sinds 1980 dienst als gecontroleerd overstromingsgebied. Zo voorkomt hij wateroverlast ter hoogte van de stad Lier en verder stroomopwaarts. Om de veiligheidsfunctie verder te vergroten, kreeg de polder een grotere uitwateringssluis. Zo kan het gebied na een stormtij vlotter leegstromen en is het sneller klaar om bij een volgend hoogwater opnieuw water op te vangen.

Bomen als compensatie

We maken van dit gebied een wetland met open water en riet, een nuttig leefgebied voor heel wat vissen en vogels. Dat doen we door onder meer het grondwaterpeil in het overstromingsgebied te verhogen.

In het gebied stonden verschillende aangeplante bomen die van nature niet opgewassen zijn tegen zo'n hoger grondwaterpeil en de hogere overstromingsfrequenties in de toekomst. Toen we deze bomen verwijderden, stond daar een verplichte compensatie tegenover. In 2021 werden daarom 340 zwarte elzen geplant, dicht bij de ring rond Lier en het speelbos aan de andere kant van de ring.

De zwarte els is een van de weinige inheemse boomsoorten met een voorliefde voor natte voeten. Je vindt hem dan ook vaak terug langs vijvers en beken en in overstromingsgebieden. Typisch zijn de pikzwarte rijpe elzenpropjes, waarin het zaad van de els rijpt tijdens de herfst, die lijken op kleine dennenkegels. In het vroege voorjaar herken je de zwarte els vooral aan de langwerpige rode tot gele katjes die in trossen naar beneden hangen.

Polders van Kruibeke

Polders van Kruibeke erkend als natuurreservaat

Vlaams minister van Natuur Zuhal Demir heeft in de Polders van Kruibeke 505,88 hectare land erkend als natuurreservaat. Het grootste overstromingsgebied van het Sigmaplan is zo ook het grootste natuurreservaat van Oost-Vlaanderen. Een parel in de Scheldevallei met Europese topnatuur, zoals slikken en schorren, kreken en bossen langs de rivier.

Belangrijke habitats

Om erkend te worden als natuurreservaat moet een gebied aan specifieke voorwaarden voldoen. Zo moet het belangrijke habitats en populaties van inheemse dier- en plantensoorten herbergen. En dat is hier niet vanzelfsprekend: de Polders van Kruibeke liggen namelijk in een van de dichtstbevolkte gebieden van Europa én in het economische centrum van Vlaanderen. Aan de ene kant de E17, aan de andere het vrachtvervoer op de Schelde. Enkele kilometers verder ligt ook de haven van Antwerpen.

Netwerk van paden

Elk erkend reservaat moet ook een toegankelijkheidsplan hebben. Dat bepaalt wat er al dan niet toegelaten is. De opmaak van dit plan gebeurde in intens overleg met alle betrokken instanties. Het resultaat is een doordacht netwerk van paden en wegen die bezoekers op een duurzame manier laten kennismaken met de troeven van de Polders: slikken en schorren, open waterpartijen, broekbossen en natte graslanden. Misschien spot je ook zeldzame vogels, zoals de roerdomp, de woudaap en de visarend, of reeën, bevers en otters.

Kluut

Lepelaar

Roerdomp

Bittervoorn

Roerdompen vinden ideale stopplaats in Paardeweide

In Wichelen en Berlare ligt Paardeweide, een gecontroleerd overstromingsgebied dat ingericht is als wetland. Je vindt hier open water, riet en graslanden, wat aanlokkelijk is voor heel wat bijzondere vogels, zoals de kluut. Tijdens de winter van 2021 vertoefden hier ook 4 tot 6 roerdompen. En dat heeft alles te maken met de speciale inrichting van dit gebied.

Aantakking aan de Schelde

De Sigmawerken transformeerden het oostelijke deel van Paardeweide in een rietatol. Bij hoogtij stroomt het water via de meest oostelijke sluis het gebied in. Bij laagtij stroomt het terug naar de Schelde via een vistrap aan de westelijke kant. Daardoor is het gebied aangetakt aan de Schelde, zonder dat er getijdenwerking ontstaat.

Op maat van vissen en vogels

Dankzij de in- en uitwatering krijgen vissen de vrije baan tussen de Schelde en het overstromingsgebied. In het gebied wisselen diepere zones met open water en ondiepe zones met rietvegetatie elkaar af. Door de overvloed aan vissen en deze specifieke inrichting, die uniek is in Vlaanderen, is deze plek het ideale gebied voor heel wat visetende vogels om voedsel te zoeken. Denk aan aalscholvers, lepelaars en de kieskeurige roerdomp.

Konikpaarden

Grote pimpernel

Knoopkruid

Bever

Dorent ontpopt zich tot natuurparel

Natte natuur krijgt hier een boost door bloemrijke graslanden en bestaande poelen te herstellen, nieuwe poelen aan te leggen en de oude meander te ruimen.

Elias VERBANCK
Projectleider
Agentschap voor Natuur en Bos

Dorent is goed op weg om een lappendeken te worden van natte graslanden, broekbosjes, houtkanten, poelen en afgesneden rivierbochten van de Zenne. Begin 2021 voerden we enkele inrichtingswerken uit die ervoor zorgen dat het gebied zich verder kan ontwikkelen tot een echte natuurparel.

Graslanden en poelen

Een deel van de graslanden in Dorent maaien we tweemaal per jaar. Eerder haalden we op enkele plaatsen de toplaag van de bodem weg. Daardoor werd die armer, waardoor nieuwe planten, zoals de grote pimpernel, knoopkruid en gewone brunel, nu volop kunnen bloeien. Zo ontstaan er stilaan bloemenrijke graslanden. We groeven ook extra poelen om de kamsalamander een duwtje in de rug te geven.

Soortenrijke houtkanten

We schoren enkele bestaande houtkanten zodat ze verder kunnen uitgroeien tot soortenrijke, brede houtkanten. We plantten ook nieuwe hagen aan. Deze kleine landschapselementen helpen tal van zangvogels en insecten, zoals de sleedoornpage, het klein vliegend hert, het boomblauwtje, de tuinfluiter, de grote gele kwikstaart en de groenling, om hier te overleven.

Ruimte voor dieren

Sinds mei vind je hier konikpaarden en Schotse hooglanders: zij helpen de komende jaren bij het natuurbeheer. Speciaal voor hen voorzagen we de nodige omheining en poortjes. Daarnaast konden varkens hier opnieuw rondhossen en de fauna-akker omwoelen. Daarna zaaiden we de akker in met bloemen en graangewassen die erg aantrekkelijk zijn voor insecten, knaagdieren en vogels. Tot slot richtten we een nieuwe hondenlosloopzone in.

Demervallei - 's Hertogenmolens

Demervallei: nieuwe vistrap in centrum Aarschot

In oktober 2021 startten we de bouw van een nieuwe vistrap in centrum Aarschot op. Die moet hier niet alleen de vispasseerbaarheid verbeteren, maar ook helpen bij de bestrijding van de Chinese wolhandkrab. De vistrap is trouwens een win-win voor mens en dier, want hij zorgt ook voor een leuk slalomparcours voor kajakkers.

Vistrap bij 's Hertogenmolens
We leggen een nieuwe vistrap aan bij 's Hertogenmolens in Aarschot. De tak van de Demer die hierrond loopt, is een voormalige sluiskom. Omdat de bodem hiervan volledig verhard is, wordt de stroomsnelheid te hoog. Dat maakt het moeilijk voor vissen om zich vrij te bewegen en zo naar voedsel te zoeken of zich voort te planten. De vistrap moet dat probleem oplossen.

Bestrijding van Chinese wolhandkrab
Aarschot heeft al enkele jaren te maken met overlast veroorzaakt door de Chinese wolhandkrab. Deze exotische krab kwam een eeuw geleden bij ons terecht via een Chinees vrachtschip. Door de vele obstakels en het snelstromende water van de Demer ter hoogte van Aarschot, zoeken ze een alternatieve route via het land. Daardoor vind je soms honderden tot duizenden Chinese wolhandkrabben op de oevers. Die zorgen ook voor geuroverlast wanneer ze sterven nadat ze te lang in de zon hebben gelegen.

Met de bouw van de vistrap pakken we ook dit probleem aan. We moeten hiervoor namelijk de Demer lokaal droogleggen. Daardoor kunnen we ook meteen een krabbensleuf over de volledige breedte van de bedding leggen. Die vormt de basis voor een volledige krabbenval, die we in een volgende fase uitvoeren.

Overgangsbeheer zorgt nu al voor topnatuur in Durmevallei

In het voorjaar van 2021 zetten we Klein Broek in Elversele (Temse) gecontroleerd onder water. Zo ontstonden op ruim de helft van Klein Broek ondiepe waterpartijen en uitgestrekte plas-draszones. Sindsdien is het gebied getransformeerd van verruigd grasland naar een topnatuurgebied voor doortrekkende watervogels. Ook het Meulendijkbroek in Groot Broek is nu al een paradijs voor vogelspotters.

Bijzondere natuurwaarde

Zowel Klein als Groot Broek hebben al een overvloed aan watervogels mogen verwelkomen. Van winter- en zomertalingen over krak- en kuifeenden tot kemphanen en watersnippen. Maar ook de tureluur, de kluut, de purperreiger en het porseleinhoen zijn hier al opgedoken. De kers op de taart? Dat zijn de lepelaars die in het voorjaar van 2021 hun nest bouwden op een van de rieteilanden in het Meulendijkbroek in Groot Broek.

Met een drone werden 10 nesten vastgesteld. Begin juli waren er nog minstens 7 bewoond. Verschillende jongen waren ook al met succes uitgevlogen. Het Meulendijkbroek komt zo in een korte lijst van broedplaatsen met meerdere koppels lepelaars in Vlaanderen. Dat toont meteen ook de onschatbare natuurwaarde van het gebied aan.

Verwachtingen overtroffen

Bij de uitstippeling van het overgangsbeheer in Klein en Groot Broek waren wel wat natuurdoelen gesteld, maar deze resultaten overtreffen alle verwachtingen. Het geeft ook al een glimp van wat we hier over enkele jaren mogen verwachten. Na de ontpoldering zal dit natuurparadijs zich over een nog grotere oppervlakte uitspreiden.

Purperreiger

Groot Schoor

Sigmaplan, lid van het European Rewilding Network

Meanders en drempels brengen beweging in het water en daardoor stijgt het zuurstofgehalte, belangrijk voor de typische soorten van de Demer, zoals de serpeling en de kopvoorn.

Bart VAN DER AA
Projectleider
Agentschap voor Natuur en Bos

Sinds 2021 is het Sigmaplan een trots lid van het European Rewilding Network. Dat brengt Europese initiatieven en organisaties samen die werken aan meer ruimte voor wilde natuur. Het doel? Wilde natuur als beschermingsmaatregel op de kaart zetten en het werk van de leden promoten. Daar valt nu dus ook het werk van het Sigmaplan onder.

Internationaal netwerk

Het European Rewilding Network werd opgericht door Rewilding Europe in 2013. Het verenigt Europese initiatieven die meer ruimte willen maken voor wilde natuur. Dankzij dit platform kunnen leden ideeën uitwisselen en leren van elkaar. Rewilding Europe hoopt dat op die manier de principes en praktijken om de natuur terug wilder te maken wijder verspreid en gebruikt zullen worden.

Wilde natuur

Ook het Sigmaplan is nu een trots lid van het European Rewilding Network. Door de rivieren meer ruimte te geven, herstellen we het ecosysteem van de Schelde en haar zijrivieren. Dat doen we onder meer met de aanleg van wetlands en de ontwikkeling van getijdennatuur. In deze biotopen voelen tal van bijzondere planten en dieren zich thuis. Zo geven we de natuur een stevige boost. Denk bijvoorbeeld aan de Polders van Kruibeke, met 300 hectare slikken en schorren, 150 hectare weidevogelgebied en 90 hectare elzenbroekbossen en kreken. In de valleien van de Grote en de Kleine Nete ontwikkelen we dan weer meer dan 1.000 hectare gras- en rietlanden. En in de Demervallei sluiten we 30 meanders terug aan op de Demer. Zo creëren we een nieuwe habitat voor zeldzame bewoners, zoals de bever, de roerdomp en de kwartelkoning.

Wat houdt het lidmaatschap in?

Als lid van het European Rewilding Network zullen we onze kennis en ervaring delen met de andere leden tijdens congressen, opleidingen en bezoeken. We hopen hen ook af en toe te mogen verwelkomen in een van onze vele natuurgebieden. Daarnaast kunnen we ingeschakeld worden om samen met Rewilding Europe, andere leden van het netwerk, wetenschappers en onderzoeksinstituten te werken aan een wetenschappelijke methode om meer ruimte te maken voor wilde natuur. Stuk voor stuk zaken waar we heel erg naar uitkijken.

Hedwige-Prosperproject: deel van Grenspark Groot Saefthinge

Na grootschalige werken is de ringdijk in het Vlaams-Nederlandse grensgebied tussen Beveren en Hulst klaar. Wanneer we de werken hier volledig afronden, worden de Prosperpolder en de Hedwigepolder, samen met het bestaande Verdronken Land van Saeftinghe, deel van het vernieuwde Grenspark Groot Saeftinghe. Maar liefst 11 partners ondertekenden een samenwerkingsverband om de krachten hiervoor te bundelen en het gebied op te waarderen.

Grenspark Groot Saeftinghe

Nieuwe ringdijk

We legden de ringdijk van in totaal 4,8 kilometer aan om het achterliggende land te beschermen als straks het Scheldewater binnenstroomt. In 2015 werkten we al 3 kilometer ringdijk in de Prosperpolder in België af. Nu is ook de aansluitende ringdijk van 1,8 kilometer op Nederlands grondgebied opgeleverd. De ringdijk is gemaakt van materiaal dat ter plaatse werd uitgegraven, onder andere uit het geulenstelsel en de Sieperdadijk.

Getijdennatuur en veiligheid

In het verleden is in Nederland en Vlaanderen heel wat typische getijdennatuur langs de Schelde verloren gegaan. We moeten die getijdennatuur herstellen omdat die een belangrijke bijdrage levert aan de Europese natuurdoelen. Het gebied trekt vandaag al water- en trekvogels aan, zoals de zeearend, de bruine kiekendief, de kluut, de strandplevier en de visdief. Een ander voordeel is dat de getijdennatuur de kracht van het getij tempert, ook bij extreme weersomstandigheden. Daardoor neemt de druk op de dijken af en is er minder kans op dijkbreuken en dus ook op overstromingen.

Uniek grensgebied

Als het Hedwige-Prosperproject afgerond is, wordt het deel van het Grenspark Groot Saeftinghe. Dat ligt in het grensgebied tussen Oost-Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen. Hier komen landbouw, haven en natuur samen. Dat zorgt voor een bijzondere beleving, die de 'streekholders' als belangrijkste kracht zien voor de ontwikkeling van het gebied. Wie zijn die streekholders? Ondernemers die kansen zien, bewoners die dromen over hun toekomstige achtertuin, boeren die meedenken over win-winsituaties voor landbouw en natuur, bedrijven die een groeiend aantal bezoekers ontvangen ...

Belangen verenigen

Met het Interreg-project Grenspark Groot Saeftinghe wilden 8 Vlaamse en Nederlandse partners het grenspark opwaarderen. Sinds 2016 heeft dit ambitieuze project al heel wat in gang gezet. Zo werden de historisch gegroeide belangentegenstellingen tussen landbouw, haven en natuur omgebogen naar een constructieve samenwerking in de grensregio. Die leidde tot een Gebiedsagenda, met uitvoeringsprogramma, opgesteld door streekholders, haven, landbouw en natuur.

Samenwerkingsverband

Omdat het Interreg-project intussen is afgelopen, ondertekenden 11 partners op 17 juni 2021 het nieuwe samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe. Dat geeft ruimte om te experimenteren. Zo komt er een (h)eerlijk streekmerk en een grensoverschrijdend landbouwinnovatiefonds, dat inzet op een win-win voor landbouw en biodiversiteit. Ook op de agenda: nieuwe natuurontwikkelingen, verbonden door een netwerk van kreken, dijken en paden.

Daarnaast staat het samenwerkingsverband voor een hedendaags waterbeleid, waarbij zowel droogte als wateroverlast in het grenspark opgevangen worden door natuur- en landbouwgebaseerde oplossingen. Tot slot willen de partners mens en natuur dichter bij elkaar brengen. Het grenspark moet een landschap worden waarin je tegelijk een broedende kluut, een rij populieren, een maaiende landbouwer, de koeltorens van Doel en de kranen van de haven spot.

Onze Sigmawerken zijn er in de eerste plaats om de waterveiligheid te verhogen en waardevolle natuur te ontwikkelen. Maar ook recreatie is een van de speerpunten van het Sigmaplan. We willen de Schelde en haar zijrivieren nog aantrekkelijker maken, zodat iedereen met volle teugen kan genieten van de nieuwe natuur en het lokale erfgoed.

Unieke riviernatuur creëert unieke belevingen

→

Mensen dichtbij de natuur brengen, daar werken we dagdagelijks aan. De natuur brengt rust, verhoogt je immuniteit, prikkelt je zintuigen en inspireert.

Veerle CAMPENS
Projectleider LIFE Sparc
Agentschap voor Natuur en Bos

Speels natuurbelevingspad in de Polders van Kruibeke

Vanaf nu kan je in de Polders van Kruibeke terecht voor een leuk en leerrijk uitstapje. Een nieuw natuurbelevingspad van 4,8 kilometer start aan het Kasteel van Wissekerke en neemt je mee langs een beverburcht, voeldozen en infoborden over ijsvogels en andere lokale fauna. Tijdens de wandeling kom je op een speelse manier meer te weten over enkele bijzondere inwoners van de Polders. Dit belevingspad kwam er dankzij financiële steun van Agentschap voor Natuur en Bos en het project 'Van Steen tot Steen langs de Schelde' van Toerisme Vlaanderen en Regionaal Landschap Schelde-Durme. Met dit project willen verschillende spelers uit de Schelderegio tussen Gent en Antwerpen 3 kasteelsites langs de Schelde verder ontwikkelen. Eentje daarvan is Kasteel Wissekerke. Dit belevingspad maakt ook deel uit van een reeks van 5 belevingspaden die de komende jaren gerealiseerd worden in de Scheldevallei.

Wandeling met luisterverhalen door het Hedwige-Prosperproject

Wie nieuwsgierig is naar de Sigmawerken in het Hedwige-Prosperproject kan sinds november 2021 onze nieuwe luisterwandeling uitproberen. Tijdens deze wandeling ontdek je alles over het project dankzij verschillende luisterverhalen. Die vertellen je meer over de Vlaamse en Nederlandse partners die hier samenwerken, de transformatie naar een getijdengebied, de dieren die hier leven en zelfs over het baanbrekende wetenschappelijke onderzoek dat hier gedaan wordt. We stippelden een route uit van het pompgemaal tot de radartoren. Die route is trouwens niet alleen geschikt voor groot en klein, maar ook voor buggy's en rolstoelgebruikers. Download de route via de app van izi.travel.

Luisterwandeling in Kloosterbeemden

Het natuurgebied Kloosterbeemden langs de Demer ondergaat de komende jaren een indrukwekkende metamorfose. De Vlaamse overheid doelt hier op een kruisbestuiving van bodemsanering, herstel van de vallei-natuur en minder overstromingsrisico. Tijdens een informatieve luisterwandeling kwam je erachter hoe we al die verschillende vraagstukken in één ruimtelijke oplossing gieten. Deze wandeling werd aangeboden door het Europese LIFE-project NARMENA, →

Natuurbelevingspad Polders van Kruibeke

Natuurbelevingspad Polders van Kruibeke

Driegoten – Speelbos

een samenwerking tussen OVAM, Natuurpunt, de Vlaamse Milieumaatschappij en Agentschap voor Natuur en Bos.

Op ontdekking in Dorent

De werken in het natuurgebied Dorent naderen hun einde. Natte natuur speelt hier de hoofdrol. Dat is goed nieuws voor de zeldzame grote pimpernel en de kamsalamander. Maar ook voor ons. Via nieuwe routes kan je het gebied al wandelend of te paard verkennen. Dwars door het gebied en over de dijken van de Oude Zenne lopen onverharde wandelpaden. Ruiters kunnen terecht op een aangepaste route.

Nieuwe wandelpaden in het Zammelsbroek

We zijn gestart met de aanleg van 2 nieuwe wandelpaden in het natuurgebied Zammelsbroek. Beide paden zullen vertrekken aan de bocht tussen Blaardonk en Trichelhoek. Een 1ste pad gaat richting Huisbroekstraat. Er komt een knuppelpad door de natte weide en over de Hoefkensloop wordt de trage weg op de grens tussen Laakdal en Geel bereikbaar, zodat je verder kan wandelen naar de Huisbroekstraat. Het 2de pad ligt in de bestaande dreef. In het 2de deel gaat de dreef over in een knuppelpad aan de rand van het bos en leidt het naar een kijkhut. Hier krijg je een mooi uitzicht over het Zammelsbroek en het veranderende landschap. De paden zullen klaar zijn in 2022.

De bosgeesten van Driegoten

In 2021 kreeg speelbos Driegoten zijn officiële speeldoop. Driegoten is een bos van 1,4 hectare naast de Schelde in Hamme. In plaats van de klassieke speeltoestellen vinden kinderen hier ruimte om zelf hun spel in te vullen. Denk aan open plekken, kuilen en materialen om kampen mee te bouwen.

Je gaat binnen via een sprookjesachtige toegangspoort. In het bos loop je verschillende statige bosgeesten tegen het lijf. Die zijn het werk van Koen Vandewalle. Onder de naam Carving Koen maakt hij verrassend gedetailleerde houtsculpturen met een kettingzaag. Genoeg gespeeld? Kom dan tot rust in de verhalenkring of op de ligbank.

Een waterrijke luisterwandeling rond Diest

Wie wilde weten hoe het gesteld is met onze rivieren, kon in het voorjaar van 2021 de wandeling 'Beweeg met de Demer' volgen in Diest. Tijdens deze wandeling van zo'n 8,5 kilometer ontdekte je de geheimen van de rivier dankzij bijzondere haltes en leuke luisterverhalen. We verzamelden hiervoor interessante weetjes over de openlegging van de Demer, de grondwaterwinning Zichem Vinkenberg, hoe het Sigmaplan de omgeving beschermt tegen overstromingen en nog zoveel meer.

De wandeling werd aangeboden door De Vlaamse Waterweg nv en De Watergroep, in het kader van de campagne 'Fiere Rivieren'. Die campagne viel onder het LIFE-project Belini. Dat wordt uitgevoerd binnen de grenzen van het internationale stroomgebiedsdistrict van de Schelde. Het project omvat tal van maatregelen die niet alleen de waterkwaliteit en de biodiversiteit bevorderen, maar ook het overstromingsrisico beperken.

Vlassenbroek

Met de steun van LIFE Sparc

Ook in het kader van LIFE Sparc zijn tal van evenementen en initiatieven georganiseerd. Zoals HOOGTIJ, een feest in de Scheldevallei dat volledig in het teken staat van beleving op en rond het water. In 2021 kon je een wandeling met openlucht-fototentoonstellingen volgen, een fietstocht langs de mooiste picknickplaatsen aan de Schelde maken of een fietszoektocht doen. Wie graag meer wilde leren over de Schelde, kon dan weer kiezen voor een gegidste wandeling of een fietstocht met audioverhalen.

In het voorjaar van 2020 startte LIFE Sparc ook met de opleiding 'Klimaatgids in de Scheldevallei'. Gidsen (en gidsen in opleiding) leerden alles over de klimaatverandering en de effecten ervan op de Scheldevallei. De opleiding omvatte verschillende lessen, onder andere over klimaatadaptatie en waterbeheer, excursies naar projectgebieden zoals Vlassenbroek en Wal-Zwijn en een interactieve workshop ter verwerking van het lesmateriaal. In 2021 studeerden uiteindelijk 33 klimaatgidsen af.

De overstromingen van afgelopen zomer bewijzen nogmaals het belang en het nut van het Sigmaplan. We moeten Vlaanderen beter beschermen tegen de gevolgen van de klimaatverandering, zoals extreme regenval, en wel nu. Dat doen we met doordachte ingrepen. Want het is dankzij die ingrepen en de juiste reacties en medewerkers dat er in het Demerbekken geen rampzalige overstromingen waren, ondanks het zeer hoge waterpeil.

Een zomer van overstromingen: het Sigmaplan bewijst zijn nut

Demervallei

Polders van Kruibeke

Meanders redden Demervallei

De bovenlopen van de Demer werden geteisterd door een zogenaamde 'waterbom'. Dat is een fenomeen waarbij veel neerslag valt op korte tijd. Daardoor traden de zijrivieren buiten hun oevers en werd ook het Schulensmeer – dat fungeert als opvangbekken – heel snel gevuld. De Demer steeg zo tot een peil vergelijkbaar met dat van de grote watersnood in 1998.

Maar de ingrepen van het Sigmaplan deden hun werk. In de Demervallei zijn we namelijk bezig met permanente bresconstructies en heraansluitingen van oude meanders. Die laten de Demervallei op een natuurlijke wijze overstromen. Het beste voorbeeld hiervan is Vinkenberg, een deelgebied stroomafwaarts van Diest. Hier maakten we een dijkverlaging, verbonden een oude bocht met de Demer en creëerden we een drempel in de rivier. Dat bleek heel doeltreffend. Het gebied van 100 hectare borg een groot volume water en vermeed zo veel ellende in de rest van de Demervallei. Hét bewijs dat het Sigmaplan werkt.

Natuur herstellen

De materiële schade bleef beperkt, maar de ecologische schade is enorm en zal nog jaren van herstelbeheer vragen. Het afgevoerde water van onder andere rioleringen en bemeste landbouwgronden bevatte zo veel afvalstoffen dat vissen massaal stierven. Daarom voegden we zuurstof toe aan het water, om zo vissterfte in de Rupel, Dijle en Schelde te vermijden. Toch zal het herstel nog jaren duren.

Blijven investeren

Het Schelde-estuarium is ook gevoelig voor overstromingen als gevolg van stormtij: gemiddeld 1 à 2 keer per jaar zorgt het samenvallen van springtij (2 keer per maand), veel regenval en een noordwesterstorm op de Noordzee ervoor dat stormvloedgolven via de Schelde het binnenland inrollen. Om wateroverlast te voorkomen, investeren we met het Sigmaplan in dijken en kaaimuren en in een keten van gecontroleerde overstromingsgebieden langs de Schelde en haar zijrivieren.

Dankzij het Sigmaplan telt Vlaanderen 16 gecontroleerde overstromingsgebieden. Het gaat over de overstromingsgebieden Anderstadt I en II (Lier), Polder van Lier (Lier), Lippenbroek (Hamme), Scheldebroek (Berlare), Potpolder I en IV (Waasmunster), Bovenzanden (Heindonk), Zennegat (Battel), Paardeweide (Berlare), Bergenmeersen (Wichelen), Wijmeers (Berlare en Wichelen), Groot Schoor (Hamme), Tielrodebroek (Tielrode), Uiterdijk (Vlassenbroek) en de Polders van Kruibeke (Kruibeke), het grootste gecontroleerde overstromingsgebied van Vlaanderen.

Om Vlaanderen ook in de toekomst te blijven beschermen tegen stormtij, voorzien we tegen 2030 nog meer overstromingsgebieden. In het licht van de klimaatverandering en de zeespiegelstijging is het van cruciaal belang om te blijven investeren in het Sigmaplan. Want dat het werkt, dat hebben verschillende stormen en overstromingen de voorbije jaren al bewezen.

Lippenbroek

OMES-rapport toont positieve effecten van het Sigmaplan

Het Onderzoeksprogramma Milieu-Effecten Sigmaplan (OMES) onderzoekt welke effecten het Sigmaplan op het Vlaamse deel van de Schelde heeft. Uit die monitoring blijkt dat het zuurstofgehalte in het water spectaculair verbeterd is. Algenbloei speelt daarbij een belangrijke rol. Algen kunnen met de energie uit zonlicht namelijk CO_2 vasthouden en zuurstof produceren.

Explosieve algenbloei daarentegen zorgt voor vervelende bijverschijnselen, zoals vissterfte. Om zo'n groei te voorkomen, moet er voldoende silicium in het water zitten. Dat is namelijk een essentieel voedingselement voor kiezelwieren. Is er voldoende silicium? Dan overleven de kiezelwieren. Is het op? Dan worden ze verdrongen door groenalgen, die geen silicium nodig hebben.

Uit OMES-onderzoek weten we al dat schorren silicium kunnen leveren en stikstof verwijderen. Voor een gezonde waterkwaliteit zijn dus meer schorren nodig. Die ontstaan vanzelf, ook bij ontpoldering, omdat die overspoelen op het ritme van eb en vloed. We hebben al enkele GGG's aangelegd, zoals in Kruibeke, Hamme, Mechelen, Berlare, Wichelen,... We meten hier ook het effect van de GGG's. En wat blijkt? De verwachtingen kloppen. Door de schorvorming is er minder stikstof dan vroeger en stijgt het siliciumgehalte in het uitstromende water.

Vorige zomer kreeg Wallonië een waterbom over zich heen, wat leidde tot ongeziene overstromingen. In de nasleep van die gebeurtenissen gaf Vlaams minister Lydia Peeters de opdracht aan De Vlaamse Waterweg nv en het Waterbouwkundig Laboratorium om een 'wat als'-scenario uit te werken. Wat als we ons niet beter voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering?

Verder werken aan het Sigmaplan

Vlassenbroek

Roerdompbrug - Kalkense Meersen

→

We hebben al heel wat werk verzet om Vlaanderen te beschermen tegen overstromingen en het herstellen van riviernatuur, maar we zijn nog lang niet klaar. De komende jaren ligt er nog heel wat werk op de plank!

In oktober 2021 volgde een eerste, verontrustende analyse. Extreme neerslagevents kunnen namelijk ook in Vlaanderen potentieel erg veel schade aanrichten. We moeten dus blijven onderzoeken hoe we Vlaanderen nog beter kunnen voorbereiden op dergelijke weerfenomenen. Een ander gevolg van de klimaatverandering is de stijging van de zeespiegel en daardoor ook het risico op overstromingen bij stormtij. De ingrepen van het Sigmaplan hebben op dat vlak al meermaals hun meerwaarde bewezen. Zo toonden de gecontroleerde overstromingsgebieden nog maar eens hun nut, toen begin 2022 de stormen Corrie, Dudley, Eunice en Franklin over ons land raasden.

Zoals je in dit Sigmagazine kon lezen, hebben we al heel wat werk verzet om Vlaanderen beter te beschermen tegen overstromingen van de Schelde en haar zijrivieren. En om de waardevolle riviernatuur te herstellen. Maar we zijn nog lang niet klaar. Ook de komende jaren ligt er nog heel wat werk op de plank. In- en/of uitwateringssluizen in diverse projectgebieden zullen worden afgewerkt of opgestart en het programma van dijkwerken, kaaimuurstabilisaties en waterkeringen wordt verder uitgevoerd. We gaan verder met ontpolderingen en de inrichting van gecontroleerde overstromingsgebieden. De creatie van getijdennatuur geeft een boost aan biodiversiteit. Ingrepen zoals hermeandering en aantakkingen, het installeren van pompstations, baggerwerken … dragen ook hiertoe bij.

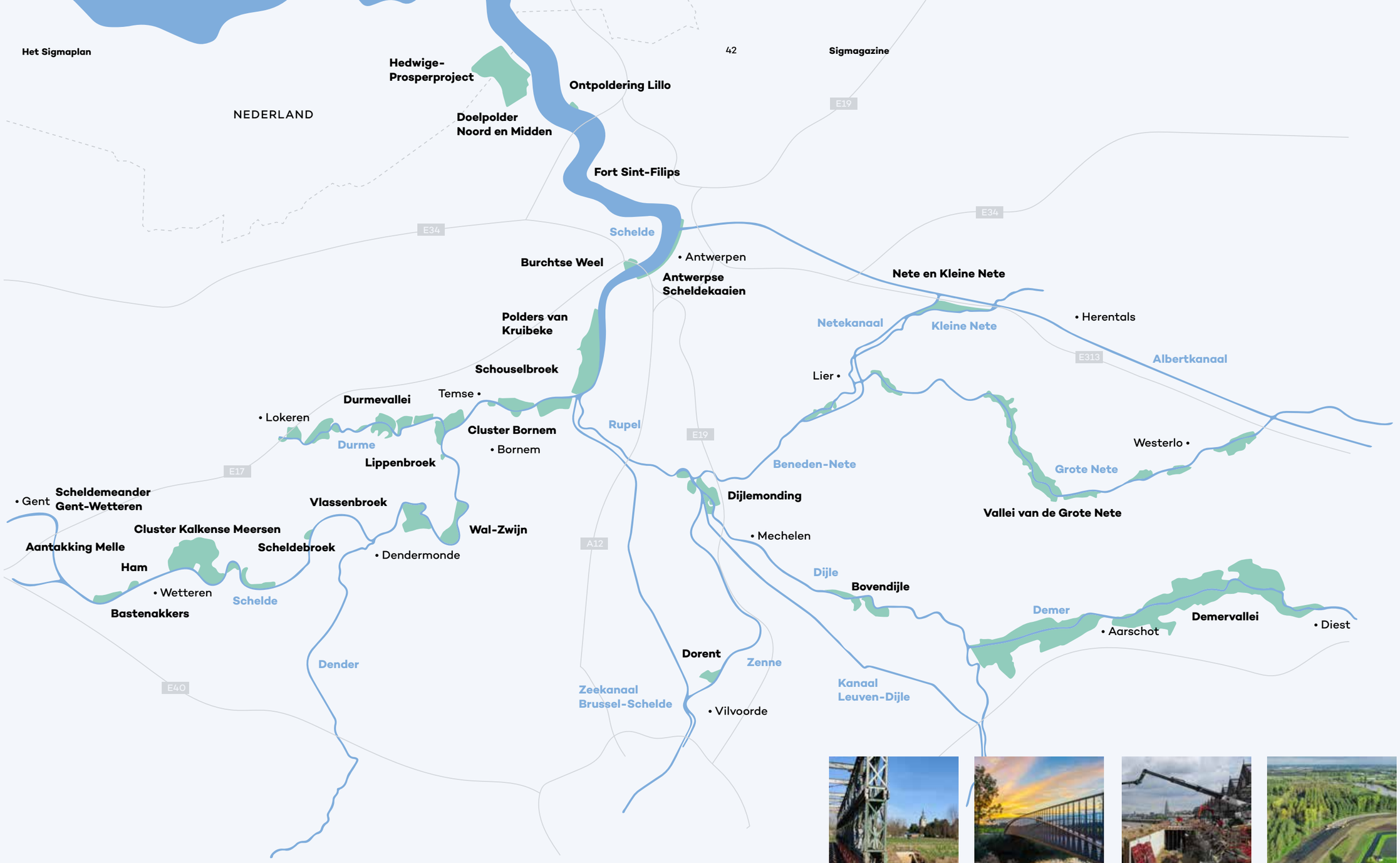

Voorbeelden ingrepen Sigmaplan

Tijdelijke baileybrug

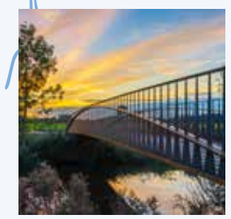
Infrastructuur

Kaaimuurstabilisatie

Aanleg ringdijk

Natuurinrichting/ watergebonden ingrepen

Uitwateringssluis

Aantakken meander

In- en uitwateringssluis

Pompstation

Aanleg overloopdijk

Schrijf je op sigmaplan.be in voor onze digitale nieuwsbrief.

Vlaanderen
verbeelding werkt

De Vlaamse Waterweg nv

AGENTSCHAP NATUUR & BOS